

anviser midler, hvormed målet kan opnås. Hvis, siger Thorlund Jepsen afslutningsvis, medierne ikke bliver informerede "vil det parlamentariske demokrati være afløst af et ekspertstyret teknokrati i løbet af nogle år. I dette teknokrati vil journalistikken være en afdeling af den underholdningsindustri, hvis fornemste opgave vil være at holde befolkningen nede i sløvhed og apati. Lad det aldrig komme dertil" (124 f.)

Når man står i den situation, at man har på fornemmelsen at der råder en journalistisk kvalitetssænkning, på trods af 'Watergateideologiens' udbredelse, på trods af en stigende professionel selvbevidsthed hos journalisterne, så er fornemmelsen på den anden side svær at dokumentere, og skylden er ikke journalisternes. Da en sådan udvikling sker gradvist og glidende, kræver det en stort anlagt forskning at påvise denne udvikling, og her er det et problem, at den offentlige nyhedsformidling kun delvis er gemt og slet ikke tilgængelig. Og skylden? Ja, man kan vel sige, at den stærke professionalisering journalistikken har undergået de sidste 8-10 år dels har været en nødvendig beskyttelse mod den journalist-hetz, der har været ført, dels har været en underlæggen sig det forhold, at magten over informationen befinder sig uden for medierne selv!

Udover Thorlund Jepsens imperativiske overvejelser over mediernes rolle i fremtidens samfund, så indeholder antologien også nogle artikler, der reflekterer mediernes mulige fremtid og vilkårene for deres udvikling. Håkan Unsgaard skitserer udviklingen frem mod de offentlig-retslige mediers aktuelle økonomisk-politiske krise, og peger forsigtigt på den fremtidige udvikling: det monopoliserede tv-udbudts øgede fragmentarisering. Niels Thomsen reflekterer på den anden side dagspressens fremtid og formulerer dens overlevelsesmulighed i form af specialaviser for afgrænsede målgrupper. Sidst i bogen optræder H.P. Clausen. Med oratorisk snilde skitserer han den danske Mediekommisions arbejdsfelter og problemstillinger, så handledueligheden stadig er intakt, når de helt anderledes håndfaste kræfter sættes i spil i beslutningsprocessen i Mediekommisionen.

Som sagt er jubilæumsskriftet en blandet oplevelse, men ikke uinteressant, omend jeg nok kunne have ønsket at en mere konsekvent problembelysning havde fået prioritet frem for det repræsentative emneudvalg. Det kan imidlertid næppe undgås, når der redigeres med skyldig reverens til anledningen og bidragyderne.

Else Jensen og Madeleine Kleberg: Kvinnors roll i TV-nyheter och underhållningsprogram. En dansk og svensk undersökning om massmedia och jämställdhet. Stockholm 1982, Nord publikation. 175 s. Kan købes gennem Direktoratet for Statens indkøb

Anmeldt af: Elsebeth Korsgaard, adjunkt ved Viborg Forberedelseskursus

Nærværende rapport om kvinders rolle i TV-nyheder og underholdningsprogrammer i dansk og svensk TV er blevet iværksat af Nordisk Ministerråd. Undersøgelsen er lavet af to kvindelige medieforskere, Madeleine Kleberg fra Sverige og Else Jensen fra Danmark.

Der er imidlertid tale om en kraftig beskåret undersøgelse i forhold til det oprindelige projekt, som omfattede "en undersøgelse af ligestillingsmæssige forhold inden for de offentligt ejede massemedier i Norden" (s. 13). Indsnævringen til kun at medtage to nordiske lande i undersøgelsen er iflg. rapporten foretaget af ressourcemæssige grunde. Det er beklageligt, idet mulighederne for at foretage egentlige sammenligninger de nordiske lande imellem hermed bortfalder. Man må netop formode, at en af hensigterne med at igangsætte projektet har været at sammenligne og vurdere kvindernes rolle i de offentlige medier i Norden m.h.p. at overføre erfaringer og ad denne vej skabe større grad af ligestilling i de enkelte lande.

Hensigten med undersøgelsen har fra de to forskeres side været at gå bag om det konserverende kvindebillede, som hver dag toner frem på TV-skærmen og "forsøge at indkredse nogle af de mere specifikke faktorer i produktionsprocessen, som danner grundlag for mediernes kvindebillede" (s. 13). Undersøgelsen kan betragtes som en slags aktionsforskning, idet ovennævnte målbeskrivelse udbygges til at omfatte "at forsøge at belyse nogle muligheder og betingelser for at øge den reelle ligestilling i programproduktionen". (s. 13)

Analysematerialet omfatter undersøgelse af programproduktioner, indholdsanalyser af programmer samt interviews med kvindelige medarbejdere. Kvinderne udspørges om deres egen oplevelse af produktionsforholdene og deres placering inden for disse rammer. Disse 'subjektive' forhold suppleres med 'objektive' faktorer, såsom antal

kvindelige medarbejdere, placering i stillingshierarkiet m.v. Interviewene med de kvindelige medarbejdere er undersøgelsens centrale punkt, og de repræsenterer et aspekt ved kvindemedieforskningen, som ikke tidligere har været gjort til genstand for egentlig undersøgelse. Interview-undersøgelsen er desuden grebet utraditionelt an, idet forskerne forholder sig direkte tolkende til de svar, som de har indsamlet, frem for at udestillere disse i svarkategorier, der kan gøres til genstand for statistisk bearbejdning. Den valgte behandling af svarene giver et meget nuanceret billede af holdningerne hos de kvindelige medarbejdere, men man kan godt forestille sig, at den inden for visse grene af medieforskningen vil blive betragtet som uvidenskabelig.

Det generelle indtryk af rapporten er, at den forekommer noget usammenhængende, hvilket i væsentlig grad må tilskrives de produktionsbetingelser, den har været underlagt. Alligevel fremstår det som en skæv prioritering, at den danske del af undersøgelsen omfatter analyse af både TV-avisen og underholdningsafdelingen, mens den svenske del kun medtager underholdningsstoffet. Hertil kommer endvidere, at Else Jensen har lagt hovedvægten på analysen af TV-avisen. Den uheldige fordeling medfører, at undersøgelsen som helhed ikke lægger op til de tidligere nævnte sammenligningsmuligheder, som må være af stor værdi inden for denne type forskning.

Analysen af TV-avisen er bemærkelsesværdig derved, at Else Jensen kun er nr. 2 i rækken af forskere, der har tilkæmpet sig adgang til - dog med visse begrænsninger - at overvære redaktionsprocessen bag TV-avisen. Undersøgelsen indeholder en beskrivelse af TV-avisens organisatoriske opbygning og redaktion, indholdsanalyse af 17 dages nyhedsudsendelser samt interviews med de kvindelige medarbejdere.

I analysen fremkommer mange tankevækkende forskelle mellem kvindelige og mandlige medarbejdere. Kvinderne udgør kun 21% af de journalistiske medarbejdere, svagest repræsenteret på lederniveau, hvor beslutningskompetencen er centreret. Uden at drage alt for stærke konklusioner på sit materiale, får den manglende lederfunktion iflg. Else Jensen betydning for de kvindelige journalisters mulighed for at få deres indslag igennem. Tendensen er nemlig, at 'egne indslag' (ikke taget fra de sædvanlige kilder) sorteres fra af de traditionelle nyhedskriterier, som dominerer redaktionen. At de kvindelige medarbejdere tilsyneladende opererer med

andre nyhedskriterier end deres mandlige kollegaer ses også derved, at de oftere end mændene behandler den 3. verdens problemer, og at de fokuserer på konsekvenserne af det politiske magtspil, snarere end selve magtudøvelsen. I indslag produceret af kvindelige medarbejdere optræder flere kvinder, end hvis program-punktet er produceret af mænd. De kvindelige journalister præsenterer oftere end mændene selv deres indslag på skærmen, uden at dette dog efter Else Jensens mening skal tages til indtægt for bevidst særbehandling af kvinderne. Hun skriver derimod, at dette måske kan tænkes at være et skjold mod eventuel kritik.

Det skal understreges, at de omtalte forskelle mellem kvindelige og mandlige medarbejdere ikke er et generelt træk ved TV-avisen. Der er kun tale om nogle tendenser, og af interviewene med de kvindelige medarbejdere fremgår det, at de i vid udstrækning underlægger sig den redaktionelle prioritering af stofområderne og dermed også nyheds- og væsentlighedskriterierne. Dette medfører, at de traditionelle kvindeområder nedprioriteres, selv om der hos flere af de adspurgte ligger et ønske om at beskæftige sig mere indgående med disse såkaldte 'bløde' nyheder. Endvidere får accepten af nyhedskriterierne og det daglige arbejdspresses konsekvenser for behandlingen af det politiske stofområde, som faktisk domineres af kvinder. Som helhed laver de indslag på samme måde som mændene, selv om de sporadisk ytrer ønske om i højere grad at inddrage kvindeerfaringer. Der kunne fremdrages mange flere enkeltresultater fra interviewene med de kvindelige medarbejdere. Men i den samlede konklusion på undersøgelsen af TV-avisen skriver Else Jensen, at kvindeerfaringer har vanskelige kår i denne afdeling. Hun fremhæver især TV-a's nuværende struktur og nyhedskriterierne som årsag hertil, hvorimod hun er meget forsigtig med at sætte spørgsmålstegn ved de kvindelige medarbejders egen bevidsthed.

Manglen på kvindeerfaringer er ligeledes konklusionen på analysen af underholdningsudsendelserne i DR. Else Jensen har undersøgt udsendelsesrækken 'Lørdag på torvet', som blev sendt i efteråret 1980. Det var hensigten at lave et tidsaktuelt cabaret-agtigt program, hvor man p.gr.a. det tidsaktuelle - ifølge interviewet med den kvindelige tilrettelægger - "kunne lægge stor vægt på kvinderne" (s. 143). Analysen påviser, hvorledes de endelige programmer alligevel formidler et yderst traditionelt kønsrollemønster. Tekstforfatterne var mænd, og de fleste tekster skrevet til mænd. Selv om der i udsendelserne forekommer en ligelig kønsfordeling,

og selv om nogle af teksterne blev tillempet de kvindelige medvirkende, blev resultatet kliché-agtige kvindebilleder. I udsendelserne forekom der adskillige kvinder i erhvervsroller, men de blev konsekvent fremstillet som kønsløse og mandhaftige.

Når resultatet - set med kvindeøjne - blev så diskriminerende, hænger det iflg. undersøgelsen sammen med underholdningsudsendelsernes brug af klicheen, og at tekstforfatterne var af hankøn. Analysedelen munder således bl.a. ud i en opfordring til at engagere kvindelige tekstforfattere. Men måske skulle en del af forklaringen også findes hos de kvindelige medarbejders holdninger. Det fremgår af interview-delen, at ingen af de i øvrigt få kvindelige medarbejdere markerer kønspolitiske synspunkter, men stort set accepterer kvindebilledet i underholdningsafdelingens egenproduktion.

Som omtalt omfatter den svenske del af undersøgelsen udelukkende TV-underholdning. Madeleine Kleberg indleder sin undersøgelse med at redegøre for det organiserede ligestillingsarbejde, som har fundet sted inden for SR gennem de sidste 10 år. Hun drager ikke selv nogle konklusioner på det materiale, som hun fremlægger, men af tallene fremgår det, at der ikke er sket nogen væsentlig forskydning i kvindernes stillingsplacering over en 10-års periode.

I indledningen til analysen gives der to væsentlige begrundelser for netop at undersøge den egenproducerede underholdning i SR. For det første, at denne produktion må vise modbilleder til de kvindebilleder, som findes i de indkøbte programmer, og for det andet at underholdningsudsendelserne har adspredelses- og afkoblingsfunktion for et stort publikum.

Madeleine Kleberg finder ikke de modbilleder, som hun søger. I de analyserede musikprogrammer (rock) optræder meget få kvinder og slet ingen kvindegrupper. Årsagen hertil er iflg. programmedarbejderne, at de få kvindegrupper, der findes, ikke kan leve op til kvalitetskravene. Madeleine Kleberg prøver i sin analyse at gå bag om disse udtalelser, idet hun mener, at flere forhold har betydning for den manglende kvinderepræsentation. Hun fremdrager f.eks. programmedarbejdernes alder/holdning og den direkte programform, som stiller krav om en professionalisme, som flere af de kvindegrupper, der faktisk eksisterer, ikke kan leve op til.

Endelig fremsætter hun en ikke undersøgt formodning om, at kvindegrupperne i højere grad end de mandlige formidler tekster med et politisk indhold, som falder uden for de herskende kriterier for underholdning.

Også i indholdsanalysen af de øvrige underholdningsprogrammer, som bl.a. indeholder sketches, når Madeleine Kleberg frem til et beskæmmende resultat. Enten er kvinderne fraværende eller også fremstilles de skabelonagtigt, som oftest af mandlige tekstforfattere. Kvindeerfaringer udgrænses, og kvindernes liv usynliggøres eller i bedste fald trivialiseres.

I lighed med den danske del af rapporten har Madeleine Kleberg foretaget interviews med de kvindelige medarbejdere i underholdningsafdelingerne. Interviewene fokuserer på ligestillingsspørgsmålet, og mens bevidstheden om ligestilling er høj, når det gælder arbejdsforholdene, er de kønspolitiske ytringer om det konserverende kvindebillede meget spredte og usammenhængende. Det fremgår ligeledes, at kønsrollemønstret i underholdningsudsendelserne aldrig debatteres i afdelingerne. Selv om det iflg. bestemmelser fra 1978 påhviler SR særlige forpligtelser til at fremme ligestillingen, har dette ikke influeret på underholdningsafdelingernes dispositioner. Samme negative holdning til ligestillingsproblemet fremgår af spørgsmålet om deltagelse i den undervisning, som er en udløber af ligestillingsarbejdet. Ingen af kvinderne har deltaget i undervisningen, og kun én udtrykker ønske om at gøre det.

Af andre årsager til det usynlige kvindeliv i underholdningsudsendelserne, end de allerede fremhævede, understreger Madeleine Kleberg manglen på kvindelige tekstforfattere, programledere og komikere. Disse forhold mener hun, at man kunne rette op på, hvis ledelsen ville anstrenge sig mere for at finde kvinder til de nævnte områder.

I en samlet afslutning opsummeres enkeltresultaterne, og der fremsættes forslag til, hvorledes ligestillingen kan fremmes inden for TV-mediet: større kollektiv bevidsthed hos de kvindelige medarbejdere, ændring af underholdningsformen og normerne for indholdet af denne og omdefinering af nyhedskriterierne. Forskerne tror ikke på kønskvotering, men mener dog at flere kvinder, især på de centrale beslutningsposter, vil kunne fremme ligestillingen.

Selv om forskernes forslag til ændringer er få og ikke uddybet i særlig høj grad, er de væsentlige og burde danne udgangspunkt for såvel forskning som konkret ligestillingsarbejde. I denne sammenhæng savnes der en egentlig vurdering af det svenske ligestillingsarbejde. Analysen af underholdningsprogrammerne tyder ikke på nogen gennemslagskraft. Hvis det er tilfældet for hele SR, er det yderst nedslående, og det må få konsekvenser for det fremtidige ligestillingsarbejde.

Undersøgelsen af kvinders rolle i TV udkom i bogform sommeren 1982. Hverken dengang eller siden har den, så vidt vides, dannet grundlag for debat inden for medie/kvindeforskningen eller i en bredere offentlighed. Årsagen hertil kan være vanskelig at finde, men det kan skyldes, at initiativtagerne til undersøgelsen har ofret for lidt PR-arbejde på udgivelsen. Man kunne have forestillet sig, at Nordisk Ministerråd direkte eller gennem de enkelte landes ligestillingsråd havde foranlediget en diskussion af undersøgelsens resultater. En anden mulig årsag skal måske findes i en uforklarlig(?) uvilje mod at debattere resultaterne og de mulige konsekvenser af disse, såvel forskningsmæssigt som handlingsmæssigt.

I en tid, hvor kvindernes samfundsmæssige placering som tendens marginaliseres, og hvor kvindeforskningen vender blikket tilbage i et forsøg på at genetablere kvindens historie, må det være væsentligt, at man ikke taber den aktuelle situation af syne. Det gælder i høj grad også det konserverende kvindebillede, som medierne stadig væk formidler.

Harry Shein: Kulturindustrins negativa verkningar. Kbn. 1982. Nord.

Peter Duelund: Tilskuer eller deltager? Kbn. 1982. Nord. (Begge skrifter er udgivet af Nordisk Ministerråd, og forhandles af Schultz Boghandel. Prisen er henholdsvis 25 og 35 kr.)

Anmeldt af John Thobo-Carlsen, lektor ved Institut for Litteraturvidenskab, Odense Universitet

"Nakna bröst, soldaters långa hår, The Beatles - spontana exempel på företeelser som för bara kort tid sedan många uppfattade som tecken på kulturlivets förfall. I dag är de klokare. I dag är vi alla klokare. Men är det helt säkert att vi, just i början av 1980-tallet, uppnått den definitiva klokheden? Hur stor är risken att det som i dag fördöms som skräpkultur i morgon vördas som elitkultur - och att de som dömer i dag förlöjligas i morgon?" Sådan spørger Harry Schein midt inde i sit lille debatoplæg til et seminar om massekulturindustriens virkninger som Nordisk Ministerråd afholdt i efteråret 1982. Bogen som er på 56 s. er den første i debatskriftserien Nordisk debat - Peter Duelunds bog er den næste - som Nordisk Kultursekretariat udgiver.

Citatet peger på den vurderingskrise, som forvaltere af forskellige kulturinstitutioner, inkl. den litterære og den kunstneriske, så stærkt føler. Harry Schein, som står omtalt som kulturdebattør og skaber af Svenska filminstituttet, har det også vanskeligt ved at se hvad forskerne kan gøre ved problemet "skräpkultur"/"elitkultur" på baggrund af den stadige kulturindustrielle påvirkning, andet end at foretage statistiske registreringer af folks kultur- og fritidskonsumtion, og så ellers overlade det til politikerne at håndtere den faktiske udvikling: "Frågan om de skador som vållas av kulturkommersialism bestäms antagligen varken av forskare eller av sunda förnuftet utan av praktiska och politiska hänsyntaganden" (s. 48).

HS har fået til opgave at definere de problemer, som aktualiseres af et Nordisk Råd-forslag, om at undersøge kulturindustriens påvirkning i de nordiske lande. Og det gør han så. Vi får definition på kommerciel, kulturindustri, negativ virkning etc., men et egentlig bud på hvad kultur er har jeg vanskeligt ved at finde. Det nærmeste han kommer er et referat af en S og VPK udtalelse om kulturindustriens